

EDİTÖRDEN

Değerli Okuyucularımız,

2020 yılının ikinci sayısının hazırlıklarını yapılandırma aşamasında iken COVID-19 pandemisi ile karşı karşıya kaldık. COVID-19, yani koronavirüs hastalığı, şiddetli akut solunum sendromu koronavirüsü 2'nin (SARS-CoV-2) neden olduğu bulaşıcı bir solunum yolu hastalığı olarak tanımlandı. Hızlı ve sınır tanımayan yayılımı ile kısa sürede bir pandemiye dönüştü. Pandemi, eski Yunan dilinde "tüm" anlamına gelen "pan" ve "insanlar" anlamına gelen "demos" sözcüklerinden oluşan "tüm insanları etkileyen" anlamında kullanılan bir kavram olarak herkesin hayatında yer buldu.

Bilim ve teknolojinin nispeten ilerlediği bir dönemde hala kaynağı tam anlaşılammış bir virüsün saldırısı karşısındaki ilk tepkiler inkar, şok ve şaşkınlık oldu. İnkâr, başlangıçta tüm toplumların baş etmek zorunda kaldıkları bir savunma tepkisiydi, sadece cehaleti değil böylesi bir dehşeti kabullenmekteki zorluğu yansıtıyordu. Öyle ki yeryüzündeki her bir insan tehdit altındaydı. Yaşadığımız süreçte bütün planlar, projeler, programlar, kısa-orta-uzun vadeli hesaplar belirsiz bir tarihe ertelendi. İlk şokun ardından insanlarda, kabullenme, gerçeği soğukkanlı algılama, kendini ve ailesini kollama dönemi başladı. Devlet otoritelerinin getirdiği kısıtlama ve yasaklara uyum arttı. Alınması gereken tedbirler tartışılmaya başlandı. COVID-19'un bulaşma zincirlerini kırarak yayılmasını kontrol etmek için çoğu ülke "evde kalma" politikası uyguladı. Bu kapsamda, hızlı yaşam tarzı değişikliklerini oluşturmak bir zorunluluk haline geldi. "Evde kal" kampanyaları salgının önlenmesinde çok büyük rol oynamakla birlikte insanların sosyal hayattan izole kalmaları, hem psikososyal hem de fiziksel açıdan bazı olumsuz durumları beraberinde getirdi. Sağlık profesyonelleri ise COVID-19 pandemisiyle birlikte modern zamanların gördüğü en büyük zorluklarla karşı karşıya kaldı. Hızla artan vaka sayısı, hastalığın öngörülemeyen ve bilinmeyen özellikleri gibi pek çok etken hastalıkla mücadelede ciddi zorluklara neden oldu, sağlık sistemi üzerindeki baskıyı muazzam bir şekilde artırdı. Bulaş riskinin en aza indirilmesi için diğer hasta takipleri iptal edildi. Bu durum kronik hastaların sağlık hizmetlerine ulaşmasını ciddi düzeyde zorlaştırdı.

COVID-19 pandemisi, küresel bir sağlık sorunu olmakla birlikte sosyal ve ekonomik sistemlere de benzersiz bir yıkım getirdi. Hala içerdiği belirsizlikler nedeniyle bilimsel ve toplumsal endişelere neden oluyor. Tüm bunlar ile baş etmek için bu konuda yapılan çalışmalar desteklenmeye, tecrübeler paylaşılmaya ve yayınlar artmaya başladı.

Bizler de hızlı bir refleks ile, COVID-19 hastalığı hakkında bilgilendirme ve bilinç oluşumuna katkı sağlamak, bu sürecin getirdiği zorlukları irdelemek ve bu zorluklara farklı boyutlarda çözüm öneren sağlık profesyonellerinin bilimsel yayınlarını paylaşarak destek olmak istedik. Bu nedenlerle, bu sayımızı COVID-19 sayısı olarak yapılandırdık. Faydalı olacağını umduğumuz bu sayımızı İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'nin kuruluşunun 10. yılına ithaf etmek istedik. Üniversitemiz ve Sağlık Bilimleri Fakültemizin 10. yılını kutlarken, dergimizin de 5. yılına ulaşmış olmasının haklı gururunu herkes ile paylaşmak istedik. Ayrıca, bu sayıyı, ulusal egemenliğimizin 100. yılında milli mücadelemizin ölümsüz kahramanları ve COVID-19 ile savaşıırken kaybettiğimiz tüm sağlık çalışanlarının anısına ithaf etmekten onur duyuyoruz. Bu kapsamda, bu sayının Editörlüğü'nü yaparak yol gösteren Rektörümüz Prof. Dr. Sayın Saffet KÖSE'ye şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, bu sayının kapak çalışmasının yapılandırılmasında orijinal çizimleri ile katkı sağlayan İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sayın Fikri SALMAN'a içten teşekkürlerimi sunuyorum. Yine kapak tasarımlarında destek veren Doç. Dr. Uğur BAKAN'a, dergimizin tüm ekibine ve çalışmalarını bizimle paylaşan tüm yazarlara teşekkür ederim.

COVID-19 pandemisine ayrılan bu özel sayımızda 2 adet araştırma makalesi, 1 adet sistematik derleme, 25 adet derleme, 2 adet olgu sunumu olmak üzere toplam 30 adet çalışma yer aldı. Araştırma makalelerinden ilki, pandemi sürecinde, önemli bulaşma zincirlerini kırıp toplumda bulaşıcı hastalıkların yayılmasını azaltmak amacıyla eğitim kurumlarının geçici süre ile kapatılması nedeniyle yüz yüze eğitime ara verilmesi ve eğitimlerine uzaktan devam eden üniversite öğrencilerinin acil uzaktan verilen web tabanlı eğitim hakkındaki geri bildirimlerinin değerlendirilmesini hedeflemiştir. **"COVID-19 Sürecinde Öğrencilerin Web Tabanlı Uzaktan Eğitime Yönelik Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi"** isimli araştırma makalesi acil olarak yapılandırılan web tabanlı uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymuş, üniversitelerin gelecekte bu tür durumlar karşısında web tabanlı uzaktan eğitim hazırlıklarına ışık tutabilecek öneriler sunmuştur. İkinci araştırma çalışması uzaktan web tabanlı eğitim ve evde kalma mecburiyetinin üniversite öğrencilerinde oluşturduğu fiziksel inaktivite değişimlerini incelemiştir. **"COVID-19 Pandemisi Nedeniyle Üniversite Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeylerindeki Değişimin İncelenmesi"** isimli araştırma üniversite öğrencilerinin COVID-19 pandemisi sürecinde fiziksel inaktivite oranlarının endişe verici derecede arttığını, düzenli fiziksel aktivite davranışını sürdürmeye kararlı olan öğrencilerin aktivite biçimlerini değiştirerek sürece uyum sağladıklarını vurgulamıştır. **"COVID-19 ile İlgili Yürütülen Çalışmaların Tanımlayıcı Özellikleri ve Randomize Kontrollü Çalışmaların İçerikleri: Sistematik Derleme"** isimli yayında COVID-19 hastalarının bakımı, tanı, aşılama ve tedavi olanaklarının yanı sıra halk sağlığı bazında alınabilecek önemli yaklaşımların yer aldığı çalışmalar derlenmiştir.

EDİTÖRDEN

Bu özel sayının derleme çalışmaları çok farklı alanlardan görüş açıları sunma imkanı sağladı. **“COVID-19 Hastalarında Erken Dönem Mobilizasyon Uygulamaları”** isimli derleme ile COVID-19 hastalarında immobilizasyon ile ilişkili komplikasyonları azaltmak, fiziksel aktivite toleransını artırmak ve fonksiyonel eve dönüşü sağlamak için kademeli mobilizasyon ve egzersiz tedavisini içeren erken dönem fizyoterapi uygulamaları anlatılmıştır. **“COVID-19 Pandemisi ve Telerehabilitasyon”** isimli çalışmada kişilerin yüz yüze gelemeyeceği dönemlerde hasta takibi için bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak rehabilitasyonu hastalara ve klinisyenlere mesafe, zaman ve maliyet gibi engelleri azaltarak sağlamayı amaçlayan bir yöntem olarak telerehabilitasyonun detayları anlatılmıştır.

Riskli ve özellikli gruplar için özel derlemeler de bu sayı içerisinde yer almıştır. Gebelik için **“COVID-19 Enfeksiyonunun Antenatal, İntrapartum ve Postpartum Yönetimi”** isimli derlemede, güncel rehberlerden faydalanarak bakımı organize etmek ve COVID-19 enfeksiyonu olan ya da olmayan kadınlarda yönetimi sağlamak için klinisyen ve gebelere yol gösterici öneriler sunulmuştur. Çocuklar, yetişkinlere kıyasla kendi gelişimsel, sosyal-duygusal, ruhsal ve davranışsal gereksinimlerini bağımsız bir şekilde karşılayabilecekleri kaynaklara erişim konusunda deneyim ve beceri eksiklikleri yaşadıklarından pandemi ve doğal afet gibi travmatik olaylardan önemli ölçüde etkilenen grupların başında gelmektedir. Bu nedenle, **“COVID-19 ve İzolasyon Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Olası Psikososyal Etkileri”** isimli derlemede özellikli grup olarak çocuklar ele alınmıştır. Yine aile ve çocuğun korunması kapsamında **“COVID-19 Enfeksiyonunda İnfertilite ve Yardımcı Üreme Tekniklerinin Yönetimi ve Hemşirelik”** çalışması önemli çıktıları beraberinde getirmektedir.

Hastalığı daha iyi tanımak, tedavi süreçlerini yönetmek adına **“COVID-19 Epidemiyolojisi ve Kontrolü”**, **“COVID-19 Hastalığı ve Pulmoner Fizyoterapi”** ve **“COVID-19 Tanısı Olan Çocuk Hastalarda Ateş Yönetimi”** derlemelerine yer verilmiştir.

Pandeminin yayılımda “biyolojik bomba” olarak nitelendirilen maçların, spor müsabakalarının ve turnuvaların ileri bir tarihe erteleme/iptal etme ve seyircisiz oynanması kararlarının toplumdaki etkileri geniş yer bulmuştur. Ayrıca yine özellikli bir grup olan sporcuların antrenman/müsabaka programlarının bozulması sorun oluşturmuştur. COVID-19 pandemi sürecinde ve sonrasında salgının negatif etkilerini en aza indirebilmek, sportif faaliyetlerin tekrar başlayabilmesi için en uygun zamanı belirleyebilmek, spor camiasının ve seyircilerin sağlıklarını koruyabilmek, spor organizasyonlarına güvenli dönüşü irdelemek için **“COVID-19 Pandemisi, Spor, Sporcu Üçgeni: Etkilenimler ve Öneriler”** isimli derleme bir kaynak niteliğindedir.

COVID-19 pandemisi nedeniyle sosyal damgalama riski önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. COVID-19 tanısı alan hastalar ve bu hastaların yakınları, hastalara yakın olan kişiler, sağlık çalışanları, sağlık kurumları, ülkeler, bölgeler, mahalleler, yurtdışı seyahatinden dönen bireyler ve Asya ırkı gibi gruplar özellikle damgalamaya maruz kalabilmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak da suçluluk, utanma, geleceğe yönelik endişeler, yoğun öfke duyguları ile zarar verme düşünceleri ortaya çıkabilir. **“COVID-19 Pandemisi ve Sosyal Damgalama”** psikolojik sağlığı tehdit edebilecek bu sorunu irdeleyerek, bunun engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve müdahalelerin planlanması yönünde önerileri içermektedir. Sağlık sistemini ve sağlık bakım profesyonellerini derinden etkileyen bu süreçte etik sorunlarla sıklıkla karşılaşmaktadırlar. **“COVID-19 Pandemisi ve Hemşireler için Etik Sorunlar”** isimli derleme “hemşirelerin, hastaların, meslektaşlarının ve ailelerin güvenliği”, “kısıtlı kaynakların dağıtımı” ve “hemşirelerin hastalar ve aileleri ile olan ilişkilerinin değişen doğası” gibi etik durumları irdelemiştir.

Pandemi ile birlikte evde kalma süreci herkesin hareketini kısıtlamış ve zaten büyük bir sorun olan fiziksel aktivite yetersizliğini bir de bu kapsamda değerlendirmiştir. **“Pandemilerin Şafağında: COVID-19 ve Fiziksel İnaktivite”** derlemesi egzersize yeni başlayacak ve mevcut fiziksel aktivite seviyesini artıracak her seviyeden kişiye başlangıç ipuçları vermektedir. Yine, ev izolasyonunun toplumdaki kişilerde oluşturduğu kas iskelet problemlerine karşı önerileri içeren **“COVID-19 Pandemisinde Ev İzolasyonunun Oluşturduğu Kas Ağrıları ve Postür Bozukluklarının Yönetiminde Temel Vücut Farkındalığı Terapisi”** derlemesi halk sağlığı açısından destekleyici bir yayının değeri taşımaktadır.

Kronik hastalıkları olan kişiler (ciddi kalp rahatsızlıkları, kronik akciğer hastalığı, diyabet, kronik böbrek hastalıkları ve karaciğer hastalığı gibi) COVID-19 enfeksiyonu açısından daha fazla risk altındadır. **“COVID-19 Salgınında Kronik Hastalıklarda Hemşirelik Yönetimi”** isimli derleme kronik hastalıkları olan hastalar için klinik semptomlardaki değişikliklerin farkında olma ve koruyucu önlemler konusunda destek verici bilgileri içermektedir. Yüksek risk gruplarından biri olan yaşlı bireyler de unutulmayarak, **“Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla COVID-19 Sürecinde Yaşlı Bireyler: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Öneriler”** ile destek önerileri verilmiştir.

EDİTÖRDEN

Beslenme ile korunmanın en temel ve önemli basamağı olan anne sütü **“COVID-19 Pandemi Sürecinde Anne Sütü ile Beslenmenin Önemi”** derlemesinde güncel kılavuzlar doğrultusunda incelenmiştir. **“Viral Enfeksiyonlarda Vitaminler ve Mineraller: COVID-19 Odağında Bir Derleme”** isimli çalışma ile vitamin ve minerallerin korunmadaki önemi vurgulanmıştır. Pek çok hastalık için risk oluşturan obezitenin bu sürece olası etkileri **“Obezite ve COVID-19”** isimli derleme ile ortaya konulmuştur. İnsanoğlunun yaşamı için elzem yer tutan besin güvenesi **“COVID-19 Salgını Sürecinde Besin Tedariği ve Güvencesi(zliği)”** isimli yayında irdelenmiş, besin güvenesinde rol oynayan besin üretim ve tedarik zinciri ve güvenilir besin üretiminin ana unsurları ele alınmış, sürdürülebilir beslenme adımlarıyla geleceğe ışık tutulmaya çalışılmıştır.

“COVID-19 Pozitif/Şüpheli Hastaların Evde Bakımı”, **“COVID-19’un Kas İskelet Sistemine Etkisi”**, **“COVID-19 Pandemisinde Cerrahi Bakıma Yönelik Kanıta Dayalı Öneriler”**, **“COVID-19 Tanısı Alan Hasta ve Ailesine Psikososyal Yaklaşım”**, **“COVID-19 Kesin ve Olası Tanılı Erişkin Hastalarda Acil Servis Yaklaşım Stratejileri”** ve **“COVID-19 Salgınında Cerrahi: Cerrahi Sürece Genel Bir Bakış ve Hemşirelik Bakımı/Yönetimi”** isimli derlemeler hastalıktan korunma, hastalığın etkileri/etkenleri, hastaya yaklaşım, bakım, destek ve tedavi konularında kritik bilgiler sağlamaktadır.

Bu sayıda, 2 olgu sunumuna yer verilmiştir. **“COVID-19 Tanılı Yenidoğanın Hemşirelik Yönetimi: Olgu Sunumu”** çalışmasında ender bir vaka olarak tanımlanan COVID-19 tanılı yenidoğanın hemşirelik bakımı hemşirelik tanılarına göre sunulmuştur. **“COVID-19 Tanılı Hastada Bakım Öncelikleri ve Kritik Hemşirelik Girişimleri: Dört Farklı Olgu Sunumu”** isimli diğer çalışma ile vakalara ait kritik ve bilgi verici süreçler ile bunların yönetim stratejileri ortaya konulmuştur.

Tüm yayınların pandemi süreci ve getirdiği sorunlar ile baş etmekte yol gösterici olabileceğini umut ediyor, bu sayımızı, ulusal egemenliğimizin 100. yılına, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi kuruluşunun 10. yılına ve COVID-19 ile savaşırken kaybettiğimiz tüm sağlık çalışanlarının anısına ithaf etmekten onur duyuyoruz.

Prof. Dr. Derya ÖZER KAYA

Editör